

várta az állambiztonsággal való együttműködéstől. Kezdetben talán tisztában sem volt a kapcsolat természetével, annak ellenére, hogy éles eszű és különféle titkosszolgálatokkal korábbi életszakaszaiban gyakran kapcsolatba kerülő ember volt.

– *Az állambiztonsággal egyenrangú szereplőként tekintett magára, Kelet és Nyugat közötti közvetítőként?*

– Így van, kiemelt közéleti szereplőnek látta magát. Még a Budán kapott háromszobás lakást sem az állambiztonság kegyeként értékelte, úgy vélte, ő ennyire fontos hazájának. A hetvenes évek táján már érezte, hogy nem adják ki a könyveit, lexikonszerkesztői munkájától pedig egyre inkább szenvedett. A korábban fantáziált nagyszabású titkosszolgálati akciókból – úgy tűnik – szintén kimaradt.

– *Kezdett szétesni a személyisége: kitalálta például, hogy hamisít egy pápai enciklikát a vietnámi háború elítéléséről, s ezzel leplezi le a Vatikán „háborúpártiságát”. Idővel már tartótisztjeit is idegesítette az állandó zizgés.*

– Valóban így történt. Ráadásul 1970-ben meghalt Kerkai Jenő, akivel annak ellenére találtak vissza egymáshoz, hogy Nagy kilépett a rendből és családot alapított. Nagy tehát egyedül maradt egy számára nem teljesen jól kiismert világban. Már Buenos Airesben született lánya és magyar emigrációs családból származó felesége sem érezte otthon magát Magyarországon, előbbi vissza is tért Argentínába. Ekkoriban próbálkozott az ellenenciklika kétségbeesett ötletével. Egy nehéz pillanatában tartótisztjének azt is felvetette, hogy visszamegy Dél-Amerikába és harcol a gerillákkal az „imperialisták ellen” – pedig akkor már bőven hatvan felett volt.

– *Miért érdekes számunkra Nagy Töhötöm? Több volt ő egy sokra hivatott, ám végül morálisan elzüllött fantasztánál?*

– Nagy Töhötöm nem úgy történelmi szereplő, mint például Mindszenty, akihez mindig mérte magát. Mégis érdekes az élete, mert a KALOT-tól Mindszenty esztergomi érseki jelölésén át a Kádár-rendszer egyházpolitikájáig számos fontos esemény tanúja volt, s ezeket rögzítette is naplójában, levelezésében. Segítségükkel a sorsfordulókat, ha nem is alul-, de oldalnézetből láthatjuk.

Másrészt ő mintegy lakmuspapírja a huszadik századi magyar történelemnek. Minden dilemmával szembesült, amivel az ő generációja, legyen szó a katolikus egyház jövőjéről, a kommunizmushoz való viszonyról, az állambiztonságról és így tovább.

Nekünk, 21. századi embereknek Nagy többes identitásai is fontos tanulságokat kínálnak. Például azt, hogy árnyaltan kell megítélnünk történelmi szereplőinket, a korabeli koordinátarendszerekben elhelyezve elemezve sorsukat.

2020.02.25

BULÁNYI GYÖRGY

NAGY TÖHÖTÖMRŐL, - TÖHIRŐL...

„A latin-amerikai munkának volt magyar vonatkozása is. Mindszenty a maga ellenfeleinek élte meg a Kerkai népet, és sikerült is neki Kerkai legközvetlenebb munkatársát, Nagy Töhötöm jezsuitát '47-ben eltávolíttatani az országból. Buenos Aires érseki szemináriumába került spirituálisnak, ahol megtanította a kispapokat arra is, amit idehaza Kerkaival együtt csinált a KALOT-ban. Ennek az lett a következménye, hogy hamarosan hívatta őt az érsek: Kedves Páter, Argentínában nincs még kommunizmus, s magának sem kell azt itt megcsinálnia. S elbocsátotta őt a szemináriumból. Volt-e Töhötömnek szerepe a felszabadítási teológia megszületésében? – szívesen olvasnék erről egy doktori értekezést.”

(A találkozó)

„Ugrin József 1945 elején a debreceni piarista rendházban lakott, s részletesen elmesélte első találkozását Kerkai Jenővel: világ körüli csavargásból tér haza ő is, és Szegedre, s éppen akkor, amikor Kerkai lelkigyakorlatba fog a kispapok számára. Ugrint beprotezsálja e lelkigyakorlatra a bátyja, aki Szegeden jezsuita. A lelkigyakorlat folyamán két ember lelke - Kerkaié és Ugriné - egymásba ér. Akármilyen nagyra értékelte is őket Kerkai, rendtársával, Nagy Töhötömmel, a "Töhivel" volt tele a lelke. /

"1944 őszén Töhi átdobta magát a fronton, elfogatta magát. Malinovszki marsall elé került, ahol igazolni tudta magát. Azt, hogy ő képviseli a KALOT-ot, amely egyike volt annak az ötnek, amely a Függetlenségi Frontot alkotja. A Dobi ügyeskedett úgy, hogy 1945-ben nem indulhatott a Kalot a választásokon, csak a négy párt. Töhi olyan bumáskát kapott Malinovszkijtól, hogy még a harcikocsikra is joga volt felkapaszkodni. Töhi úgy járt ki s be a Fekete tengeren keresztül még a háború befejezése előtt is Rómába és haza, mint más a WC-re. Apor püspök halála után a legfontosabb kérdés az volt, hogy ki lesz az új primás. Töhinek kellett megszerkesztenie a Vatikán számára a jelölek listáját s jellemzésüket, mivel a nunciust, akinek ez dolga lenne, az oroszok kipaterolták az országból. Elmentünk Töhivel Mindszentyhez, s értésére adtuk, hogy megtesszük primássága érdekében a szükségeseket, ha szavát adja, hogy mint primás kikéri majd tanácsukat (Kerkaiét és Töhiét). Mindszenty ráállt az alkúra. Töhi elkészítette a három - általuk kiválasztott jelölt jellemzését. A kiválasztott háromból az egyik jelentéktelen volt. A két jelentős személy (az egyik: Mindszenty) mindegyikének úgy rajzolták meg pozitív és negatív vonásait, hogy XII. Piusz gondolkodásának

ismeretében nem volt kétségük, hogy a Vatikán Mindszentyt ülteti a prímási székbe. Hamarosan nyilvánvalóvá lett azonban, hogy a prímás nem rájuk, hanem Kocekre, az USA budapesti követségének egyik alkalmazottjára figyel, aki azzal eteti a prímást, hogy számíthat az amerikai intervencióra. Kerkai kemény hangú szemrehányó levelet ír Mindszentynek. Mindszenty megkeresi levélben a jezsuita generálist azzal, hogy erre a két jezsuitára nincs neki szüksége Magyarországon. A jezsuita generális 50 %-ra teljesíti a prímás kérését. Egy bíboros kérését egyáltalában nem teljesíteni nem volt számára lehetséges. Töhi megy Argentínába, engem pedig leválaszt a provincia a KALOT ügyeinek intézéséről. A Kocek engem is bízott, hogy most mutassa meg a Kalot, hogy mit ér. De én megmondtam neki, hogy drága a magyar vér, s a Kalot nem fog szembe szállni a szovjethatalommal.

Töhi spirituális lesz a Buenos Aires-i érseki szemináriumban, ahol lelkesen beszél a kispapoknak a KALOT-ról. Fél év múltán magához hívja Töhöt az érsek: 'Kedves Páter, itt, Argentínában még nincsen kommunizmus, és magának sem az a dolga, hogy azt itt megcsinálja'. Töhi ezt írja nekem haza levelében: 'Ha az egyházban minden püspök vagy hülye vagy gazember, akkor kételkednem kell a Szentlélek egyházat irányító szerepében'.

'Un' uomo tanto imprudente' (Egy ennyire okatlanul viselkedő ember!) - mondja Kerkainak Rómában a jezsuita generális Mindszentyről."

(Kerkai Jenő emlékezete)

"A vallás reneszánszának terjedése jóformán egyetlen komoly akadályba ütközik. meglepő módon nem az állam..., hanem az egyházak, az egyházak vezetői képezik a legnagyobb akadályát a vallás terjedésének. Az elmúlt 40 esztendőben olyan konzervatív szellem alakult ki a különböző egyházakban és felekezetekben, amely elriasztja az érdeklődő fiatalot, a gyerekeket is. ...Az egyházak vezetői...nagyon ósdi szellemet képviselnek".

A zsidó rabbi szavait elegendőnek érzem ahhoz, hogy meglássuk: minden vallásfelekezet hívei egyként panaszkodnak arról, hogy a Hivatal ellene dolgozik a hit fejlődésének. Ez a derék rabbi viszont még nem elég idős ahhoz, hogy saját élményei alapján be tudjon számolni a 40 év `előtti` állapotokról. A panasz ugyanis már korábban is panasz volt, és okkal. Egyre-másra születnek ma cikkek és könyvek arról, hogyan tévesztette és téveszti össze a hierarchia és a hierarchia által gyermeknek nevelt hívő nép Isten Országát az egyházzal és az egyházi vezetőket magával Jézus Krisztussal. Ebből következően pedig a vezetők megnyilatkozásait vagy utasításait Jézus tanításával vagy parancsaival. Fegyelmezett, nagytudású emberek

estek bele ebbe a tévedésbe. Nagy Töhötöm, a jezsuita rend egyik kiválósága például átélte az egyházi reformtörekvések kudarcát 45 előtt és után, majd - egy másik földrészen - ismét engedelmesre, meggyőződésének feladására akarta őt kényszeríteni a felsőbbség. Minthogy nem tudta felismerni a Lélek hangját előljárói szavában, az előző téves azonosulás alapján arra a következtetésre jutott, hogy nincs Szent Lélek s ezért szabadkőművessé vált. Azt hiszem, nem jó helyen kereste a Lélek hangját. „

(„Hol fúj ma a Lélek?)

„A feleknek ütniök kell egymást. Ezen a Vatikán sem, de még az ENSZ sem segíthet. A Vatikán sem, mert ekkor már 17 éve érvényben van a "részleges megállapodás" közte s a pártállam között, melyet örömmel kötött meg. Örömmel, mert jobb állapotnak minősíti a Vatikán, ha a pártállamtól akceptálható püspökeink vannak, mintha semmilyenek sincsenek. Az ENSZ sem segíthet, mert a jaltai egyezmény már 37 éve érvényben van, s a Vatikán ennek folytán csak pártállammal állapodhatik meg. Figyelemre méltó ebben az egész ügyben, hogy a Vatikán milyen késedelmesen - hogy ne mondjam: nyögvenyelősen - intézkedik. 1946-ban Mindszentynek kellemetlenné válik két jezsuita (Kerkai Jenő és Nagy Töhötöm), s egyikük pillanatokon belül Buenos Aires-ban találja magát. Van az archívumunkban egy feljegyzés találkozásomról a piarista generálissal (1980. május 24-én Budapesten). Ebből idézek: "Ruiz generális elmondta, hogy Miklós államtitkár már öt ízben kérte őt, hogy vigyen ki engem Rómába, de ezt csak akkor teszi meg - a generális-, ha világosan látja, hogy ez az Isten akarata". Léka pedig 1976 óta kívánja ezt egyfolytában. Ténynek látszik: a piarista generális nem kap parancsot a vatikáni államtitkárságtól kihívásomra. Ha kap, én is pillanatokon belül Amerikában találhattam volna magam, mert az archívum így folytatódik: "Én (Bulányi) újra közöltem vele (a generálissal), mint annyiszor az elmúlt évek során, hogyha parancsol, engedelmeskedem, de parancs nélkül nem megyek ki, mert ezt árulásnak tartanám az általam képviselt ügygel és barátaimmal szemben"

(Karácsonyi Ajándék 61. kötet - 1980/9 - 42. oldal).

Aranyat értek Nagypapa összejövetelei. Mindenről tájékoztatott bennünket: az élet apró dolgairól, a nagyvilág eseményeiről is. Ugyanezt csinálta óráin is: övé volt az egy- háztörténelem-tanszék.

Katolikus volt, de viszonylag nagy-nagy nyitottsággal, felekezeti elfogultság nélkül. Egy rossz szót nem mondott a protestánsokról a hat év alatt. Nem volt zsidózás, svábozás sem. Schütz Antal volt a legnagyobb tekintély számára, mindig így beszélt róla a Pater. Amikor egyik rendtársunk a nagykárolyi újságban mondott valami olyasmit, hogy a zsidóknak ugyan fáj-e, amikor a keresztényekkel ez és ez történt (mondott valami magyar sirámot), s a nuncius telefonon odaszólt neki emiatt, a Pater kiegyensúlyozó válaszát idézte: Persze, a jó nunciának nem lehet megmagyarázni. a nem tudom mit. Járt a Kalazantinumnak napilap is, tájékozódhattunk.

Amikor Nagy Töhötöm eljött a Diákszövetségbe előadást tartani a KALOT-ról, s forradalmárnak mondta Jézust:

- Már megbocsásson a világ, Jézus nem volt forradalmár! - kommentálta szavait Nagypapa. Életszaga volt mindannak, amit mondott, persze a kor általános felfogásának, osztályhelyzetünknek megfelelő. Nevelt bennünket:

- Ha magukat felszentelik, nem mer maguknak többet megmondani senki semmit. Most még én igen. Ha nem hozzák azonnal ebédkor-vacsorakor a tálakat, nem kell feltétlenül paprikát, sőt szórni egy darab kenyérre.

Ennek meg az lett a hatása, hogy kipróbálta a szórást, aki most hallott először erről a műveletről. Én is. Csengetésre azonnal indulni kellett. Egy perc alatt össze kellett jönnie a hatvan kispapnak, az előjáróknak is. Náci bácsira időnként várni kellett, ha ő imádkoztatott miket. Nagypapára soha. Egy alkalommal szóvá is tette Helyes Lacinak, aki akkor már ötödéves, ünnepélyes fogadalmas volt, hogy utójára érkezett. Mire Laci:

- Igazgató úr, valakinek utójára is kell érkezni! Összejövetelel téma lett belőle:

- Ne rezonírozzanak! Igaz, hogy valakinek utolsóknak is kell érkeznie, de azért.

(Napló)

Folytatom, ahol elhagytam történetemet. Kolakovich megbízása egyelőre nem volt aktuális. '45 őszén megvoltak a választások. Négy párt indulhatott. A szovjet hatalomtól elfogadott *figgetlenségi Honiban* öt párt szerepelt: a kommunisták, a szocdemek, a Parasztpárt, a kisgazdák pártja és a KALOT-é, azaz a *kisatyáé*, Kerkai Jenő jezsuitáé. Egyik legfőbb munkatársa, a székely Nagy Töhötöm, még '45 őszén átdobta magát az arcvonalon, elfogatta magát, és mondta, hogy Malinovszki marsallal óhajt beszélni. Beszélt, és igazolta magát. Olyan bumaskát kapott a marsalltól, hogy Töhi az arcvonal mögött s azon innen, úgy járt

kelt, ahogy akart (mint más a WC-re - mesélte majd nekem Jenő a Gyűjtőben). A *Kálót* volt a szovjettől elfogadott katolikus erő az országban.

(Önéletírás)

HOLLAI KERESZTÉLY

LUKÁCSOT OLVASOM...

Lk. 16 /19-től.

„Volt egy gazdag ember.... Volt egy Lázár nevű nyomorgó is...

Történt, hogy meghalt a nyomorgó. Meghalt aztán a gazdag is. Amikor a holtak országában kínok között felemelte szemét, meglátta messziről Ábrahámot és kebelén Lázárt.

Arra kérlek, atyám, küldd el őt apám házába, ahol van még öt testvérem... Ábrahám azonban azt mondta: van Mózesük és vannak prófétáik, hallgassanak azokra. De az erősködött: nem hallgatnak, atyám, Ábrahám! De ha a halottak közül megy el valaki, akkor meg fognak térni. Ő azonban azt mondta neki: ha Mózesre és a prófétákra nem hallgatnak, akkor az sem győzi meg őket, ha vaki feltámad a halottak közül”.

Tehát a gazdag ember számára nem érdemes feltámadni – mondja Jézus!

Ki számára érdemes feltámadni?

Az édesanyja és Mária Magdolna számára, aki annyira szerette, hogy a legdrágább olajjal kente meg és a hajával törölgette és a többi asszony számára, akik Galileából kísérték. Annak a két férfinak, Nikodémusnak és az Arimateából származó Józsefnek, akik ugyan féltek a főnököktől, mégis éjjel teljes hittel hallgatták őt. Majd, amikor megérezték, hogy a sok kihallgatásnak, mily szörnyű vége lesz, felkészültek Jézus halálára, s 100 font mirha-és aloékeveréket (Jn: 20 /39) vittek a Golgotára, közben elkérték Jézus testét Pilátustól és zsidó szokás szerint begöngyölték, s ideiglenesen egy közeli sziklaodúba helyezték el egy nagy követ hengerítván a nyílás elé, nehogy a sakálók martaléka legyen Jézus teste.

Majd a hét első napján, kora reggel, még mielőtt a fűszerboltok kinyitottak volna, kimentek, elhengerítették a követ, s Jézus testét tisztességesen, pár